

- **שם המחקר:** תפיסת המוגבלות וחוויות ההורות בקרב אימהות לילד עם מוגבלות בחברה החרדית
- **שנה:** 2023
- **סוג מחקר:** דוקטורט
- **מס' קטלוגי:** 890-189-2019
- **שמות החוקרים:** לירון בניסתי, בהנחיית: פרופ' שירלי ורנר
- **רשות המחקר:** האוניברסיטה העברית ירושלים

תקציר המחקר

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

במחקר הנוכחי נבחנה תפיסת המוגבלות וחוויות האמהות בקרב אימהות לילד עם מוגבלות בחברה החרדית. שאלות אלו נבחנו לאור מסגרת התייחסות של גישת ביקורת המוגבלות אשר צמחה מתוך המודל החברתי ולאור המודל הרפואי למוגבלות.

המחקר הנוכחי התבצע בשיטה איכותנית בסוגת מחקר פנומנולוגית פרשנית הבנייתית, ונערך בשדה הקהילה החרדית שהינה תרבות קולקטיביסטית-דתית המאופיינת בהסתגרות מבחירה. במחקר השתתפו 30 אמהות חרדיות לילד עם מוגבלות אשר תיארו בראיונות עומק את תפיסת המוגבלות וחוויות ההורות שלהן בחברה החרדית. אלו קודדו ונותחו בשיטת הניתוח הקטגוריאלי תמטי.

הממצאים המרכזיים קובצו לשלוש תמות עיקריות. התמה הראשונה נוגעת למשמעות המוגבלות בעיני האימהות לאור ערכי החברה החרדית. תמה זו כוללת ארבע תתי-תמות: תת התמה הראשונה: משמעות המוגבלות לאור יחס הסמכות הרבנית בנושא. תת התמה השנייה: משמעות המוגבלות לאור התפיסות החברתיות בחברה החרדית. תת התמה השלישית: קונפליקט בין חסד להכלה. תת התמה הרביעית: משמעות המוגבלות כגורם צמיחה אישי ותרבותי.

התמה השנייה עוסקת בחוויות האמהות של אימהות חרדיות לילד עם מוגבלות וכוללת בתוכה שלוש תתי-תמות. תת התמה הראשונה: משמעות הבסיס האמוני בחוויות האימהות. תת התמה השנייה: מתן הכוונה ותמיכה בגין המוגבלות לאחים ללא מוגבלות. תת התמה השלישית: חוויות האמהות ביחס לציפיות תרבותיות מילד עם מוגבלות

התמה השלישית עוסקת בהשלכות של תגובות הסביבה לילד עם מוגבלות. תת התמה הראשונה: השלכות של תגובות מהקהילה ומהמשפחה החרדית על האם. תת התמה השנייה: החברה החרדית מול החברה הכללית ביחסן אל המוגבלות

הדין בממצאים מדגיש את נוכחות הממסד הרבני באופן משמעותי בחיי האמהות כחברות בקהילה. המחקר הנוכחי מצא כי עמדת הרבנים תאמה במובנים מסוימים את המודל הרפואי המנכיח את השוני ומבדל את האדם עם המוגבלות מהקהילה. גם הרחוב החרדי והתפיסות החברתיות בו תאמו בעיני האמהות את השדר הרבני, ולפיו החסד מרובה על ההכלה. האמהות במחקר הנוכחי תיארו קונפליקט "יחודי" בין שירותי החסד אותם העריכו וצרכו ובין היעדר תחושת הכלה אמיתית.

לצד משמעות המוגבלות אשר עוצבה בזירת הרבנים-מנהיגי הדור וחברי הקהילה החרדית כאדם שונה הראוי לחסד, הייתה למוגבלות בעיני האמהות גם משמעות של גורם צמיחה רוחני דהיינו התפתחות ורגשות חיוביים לנוכח גידול ילד עם מוגבלות.

בחוויית האמהות עלה הבסיס האמוני כעוגן משמעותי, גם לנוכח תגובות מדירות הכרוכות במשמעות המוגבלות בקהילה החרדית. בנוסף, לאור תגובות מדירות גם העניקו האמהות תיווך ייחודי והדרכה אודות המוגבלות לילדיהן ללא המוגבלות אשר כלל לעיתים פרשנות שונה ומיטיבה לתגובות והסבר על הצורך בהכלת האדם עם המוגבלות. בכך נהגו האמהות ברוח אקטיביסטית כסוכנות של שינוי תפיסתי בקרב ילדיהן המהווים את הדור הבא בחברה החרדית. ההבדל בין הילד עם המוגבלות לאחיו ולחברים אחרים בקהילה התחדד על רקע אי מימוש ציפיות תרבותיות. האמהות תיארו את הקושי המשמעותי כאשר ילדן עם המוגבלות לא יכל למעשה לממש את הציפיות התרבותיות. לנוכח הקושי עלו שלושה סוגי התמודדות: וויתור על הציפיות, הגשמת הציפיות (לעיתים תוך הכחשת המוגבלות), והתאמת הציפיות ביחס למוגבלות הילד ונכונות הקהילה להכילו. לבסוף, עלו במחקר השפעותיהן של תגובות מדירות או מכילות המעצבות את החוסן האמהי. האמהות במחקר הנוכחי תיארו את הפער ביחס לילדם עם המוגבלות בקהילתן למול החברה הכללית בה צרכו שרות טיפולי עבורו. בעקבות זאת עלתה משאלה להכלה אמיתית של ילדן בקהילתן עם נכונות לאקטיביסטיות לצורך מימוש משאלה זו.

מחקר זה תורם אם כן להעשרת גוף הידע אודות מוגבלות בהקשר התרבותי ובדגש על אמהות המשתייכות לקהילה החרדית. שיתוף של אימהות חרדיות לילד עם מוגבלות, בנוגע לתפיסותיהן, מאפשר התבוננות על היבטים אישיים בחוויית האמהות מתוך ראייה מודעת-הקשר. עם ראייה של התפיסות והחוויית האמהיות בתוך הקשרן התרבותי, ניתן לקדם שינויים ציבוריים ומדיניים הנוגעים לתפיסת מוגבלות בחברה החרדית. שינויים אלו כוללים קידום שיח תוך קהילתי.

מילות מפתח: אמהות, חרדים, ילד עם מוגבלות, תפיסת מוגבלות, חוויית אמהות

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)